

PALMI ALL

**OSTES JA TARBIDES PALMIÕLI SISALDAVAID KAUPU, VASTUTAME
KA MEIE SELLE EEST, MIS TOIMUB ÕLIPALMIDE ISTDANDUSTES.**

Foto: Liis Treimann / Postimees

Küpsiseid süües või käsi kreemitades on tuhandete kilomeetrite kaugusel asuv vihmamets viimane asi, millele mõtleme. Aga peaksime, sest suur osa meie igapäevasest tarbimisest tuleb looduskeskkonna ja inimeste arvelt. See näitus räägib palmiõli loo. Kiiresti kasvava ja rikkalikku saaki andva õlipalmi punakast viljalihast valmistatakse lisaks toiduainetele ka biokütust ning kosmeetikakaupu huulepulkadest kreemideni.

Elu palmi all kõlab väga mõnusalt, kuid tegelikkus on palju karmim. Uuringud näitavad, et õlipalmide kasvatamise ja palmiõli tootmisega kaasnevad sageli ka laps- ja orjatööjõu kasutamine, põlisrahvaste maaõiguste rikkumine ja keskkonna saastamine.

Täiendavaid õppematerjale ja tegevusi näituse juurde leiad aadressilt maailmakool.ee.

Palmiõli on mitmekülgne, hästi töödeldav ja odav taimeõli, mis pärineb aafrika õlipalmi viljalihast. Õlipalmid hakkavad vilja kandma umbes kolm aastat pärast istutamist ja toodavad vilju ligi 30 aastat. Peamised palmiõli tootjad on Indoneesia ja Malaisia.

Palmiõli tootmisega kaasneb palju inim- ja tööõiguste rikkumisi. Indoneesias ja Malaisias kehtestatud riiklikud miinimumpalgad on ülimaldalt ja istanduste töötajad saavad oma teenistust suurendada ainult ületunde tehes või kiiremini töötades.

Suur osa Malaisia õlipalmiistanduste töötajaid on peamiselt Indoneesiast, Indiast ja Bangladeshist pärit võõrtöölised, kelle palgast võetakse maha värbamistasud. Sõiduks võetud laenude tagasimaksmiseks kulub aastaid.

Istandustes kasutatakse paljudes riikides keelatud mürkaineid, mis on ka tõsine tööohutuse probleem. Lisaks põhjustavad tööõnnetusi pikad tööpäevad ja kuumus.

Foto: Liis Treimann / Postimees

Foto: Martin Wildenberg / GLOBAL 2000

Aafrika õlipalm on väga kõrge saagikusega, tootes ühe hektari kohta 4,5 korda rohkem taimeõli kui õlitootlikkuse poolest teisel kohal olevad rapsiseemned. Inimesed on palmiõli kasutanud peaaegu 5000 aastat, peamiselt küpsetusõlina. 20. sajandi keskpaigast on palmiõli muutunud oluliseks tooraineks. Viljad on 5–25 kg rasked ehk väikese lapse kaalus. Just lapstööjõu kasutamine on aga palmiõli tööstuse teine suur häbiplekk.

Rahvusvahelise tööorganisatsiooni andmetel töötab Indoneesia põllumajandussektoris 1,5 miljonit last (eriti Põhja-Sumatral ning Ida- ja Lääne-Jaaval). Malaisia õlipalmiistandustes kasutatakse lapstööjõudu Sabahi ja Sarawaki osariigis. Lapsed korjavad üksikuid maha kukkunud palmivilju ning pritsivad noori õlipalme mürkainetega. Vanemad lapsed korjavad palmivilja kobaraid. Lapstööjõu kasutamine võimaldab tootjatel hoida hinnad madalad. Neil lastel puudub lapsepõlv ja nad ei saa käia koolis.

Palmiõli tootmisel on kolm faasi: õlipalmi istutamine, viljakoristus ja puude uuendamine. Iga faas nõuab palju tööjõudu ja vastutustundetu tootmine saastab keskkonda. Uute istanduste saamiseks võetakse maha vihmametsa ning kasutakse põlisrahvaste maad. Suur osa istandustest on rajatud kogukondadega konsulteerimata ja maa eest hüvitist pakkumata ning aina rohkem tekib vaidlusi maaõiguste pärast.

Enim kannatavad selle all Indoneesia põlisrahvad, kes on kindlal maa-alal elanud ja seda kasutanud põlvkond põlvkonna järel, saades sealt oma sissetuleku, toidu, ravimid ja ehitusmaterjalid. Harvad pole juhud, kus piirkondlik valitsus on maa omakorda mõnele suurfirmale maha müünud.

Foto: Martin Wildenberg / GLOBAL 2000

Foto: Liis Treimann / Postimees

Foto: Martin Wildenberg / GLOBAL 2000

Foto: Wakx, Creative Commonsi litsentsi alusel, www.flickr.com/photos/wak1/64734479/

Euroopas kasutatakse palmiõli eelkõige biokütustena, toidus, loomasöödas, kosmeetikas ning pesemisvahendites. Maailma Looduse Fond (WWF) hindab, et palmiõli leidub rohkem kui 50%-s poes müüdavatest pakendatud toodetest, küpsistest seebini.

Mitte kõik istandused pole rajatud troopilise vihmametsa asemel, paljud neist maalappidest oli enne põllumaa, kus kasvatati näiteks riisi või puuvilju. Siit koorub järgmine oht: paljud farmerid tahavad praegu riisi asemel hakata õlipalme kasvatama. Kui siiani on kogu tarbitav riis kasvatatud kohapeal, siis riisipõldude asendamine palmiistandustega võib viia olukorrani, kus tekib vajadus hakata riisi sisse ostma ning kohalike elanike toidulaud muutub vaesemaks.

Kuidas palmiõli sinuni jõuab?

Kagu-Aasia vihmamets on koduks väga paljudele taime- ja loomaliikidele, sealhulgas ohustatud orangutanidele.

Õlipalmiistandusi rajatakse juurde vihmametsa arvelt. Raietegevus ja tahtlikud maastiku-põlengud, mis kiirendavad kliimasoojenemist, aitavad kaasa liikide hävimisele.

Õlipalmid hakkavad saaki andma umbes kolm aastat pärast istutamist, tootes vilju ligi 30 aastat.

85% maailma palmiõlist toodetakse Malaisias ja Indoneesias.

Palmiõli kasutatakse nii toidukaupades, kosmeetikas kui ka biokütuses.

50% poodides leiduvast kaubast sisaldab palmiõli.

Illustratsioon: Johan Laiv / Postimees Allikas: Rainforest Action Network

- 2020. aastal toodeti maailmas 72 miljonit tonni toorpalmiõli, 57% sellest pärines Indoneesias ja 27% Malaisias. Toodetust 11% tarbib Euroopa Liit. Jõuvõtetega saadud palmiõli kasutatakse Euroopas laialt levinud küpsiste tootmiseks. Teised suured tarbijad on Hiina, India ja Indoneesia ise.
- Palmiõli on arenguriikidele oluline sissetulekuallikas. 2019. aastal moodustas palmiõli 2,7% Malaisia RKT-st (võrdluseks, et 2010. aastal oli see 4,3%) ja 4,5% Indoneesia RKT-st (2010. aastal 1,4%).
- Õlipalmiistandused on olulised tööandjad nii Malaisias kui ka Indoneesias. Malaisias on istandustes töötavate inimeste arv poole miljoni ringis, Indoneesias töötab istandustes üle kolme miljoni inimese.
- Maailmas on palmiõli istanduste all ligi 19 miljonit hektarit maad (mõningatel andmetel isegi 27 miljonit hektarit) ehk sama suur ala kui Senegal või Süüria. See oleks enam kui 26,6 miljonit jalgpalliväljakut. 63% sellest maast asub Malaisias ja Indoneesias.

Õlipalmid on sooja- ja niiskuslembesed taimed. Nende massiline kasvatamine tuleb ekvatoriaalsete vihmametsade ja turbaalade taimede-loomastiku ja elanike arvelt. Hävivad lugematute liikide elupaigad ning pöördumatult muutub kogukondade elu, kes vihmametsast sõltuvad. Istanduste rajamiseks põletavad istandusfirmad ja farmerid vihmametsa tavaliselt enne mussoonvihmade algust maha, et põllumaad juurde saada. Mets raiutakse palgikoormateks, alles jäänud kännud ja alusmets saavad tuleroaks. Maastikupõlengud on viimastel aastatel muutunud nii ulatuslikuks, et tekkinud suits kandub ümberkaudsete linnade kohale. Maastikupõlengute käigus paisatakse õhku meeletus koguses kasvuhoonegaase, mis omakorda kiirendavad kliima soojenemist. Selle reostuse mastaapsust aitab mõista tõsiasi, et maastikupõlengud Indoneesias tekitavad päevas rohkem süsinikdioksiidi kui USA tööstus kokku. 70% Indoneesia vihmametsadest on istanduste jaoks hävitatud.

Foto: Martin Wildenberg / GLOBAL 2000

Palmiõli vastutustundetu tootmine hävitab keskkonda. Kui vihmametsast saab istandus, siis selle lõppetapis alusmets põletatakse ja selles elanud loomad hukkuvad. Metsade hävitamine mõjub kogu loomariigile, sealhulgas suurimetajatele, nagu elevantid, tiigrid ja päikesekarud. Vihmametsade omamoodi sümbolloomadest orangutanidest on alles vaid kaks liiki, kes on tänapäevaks õlipalmide istandustele kaotanud üle 90% oma Borneo ja Sumatra elupaikadest.

Foto: Liis Treimann / Postimees

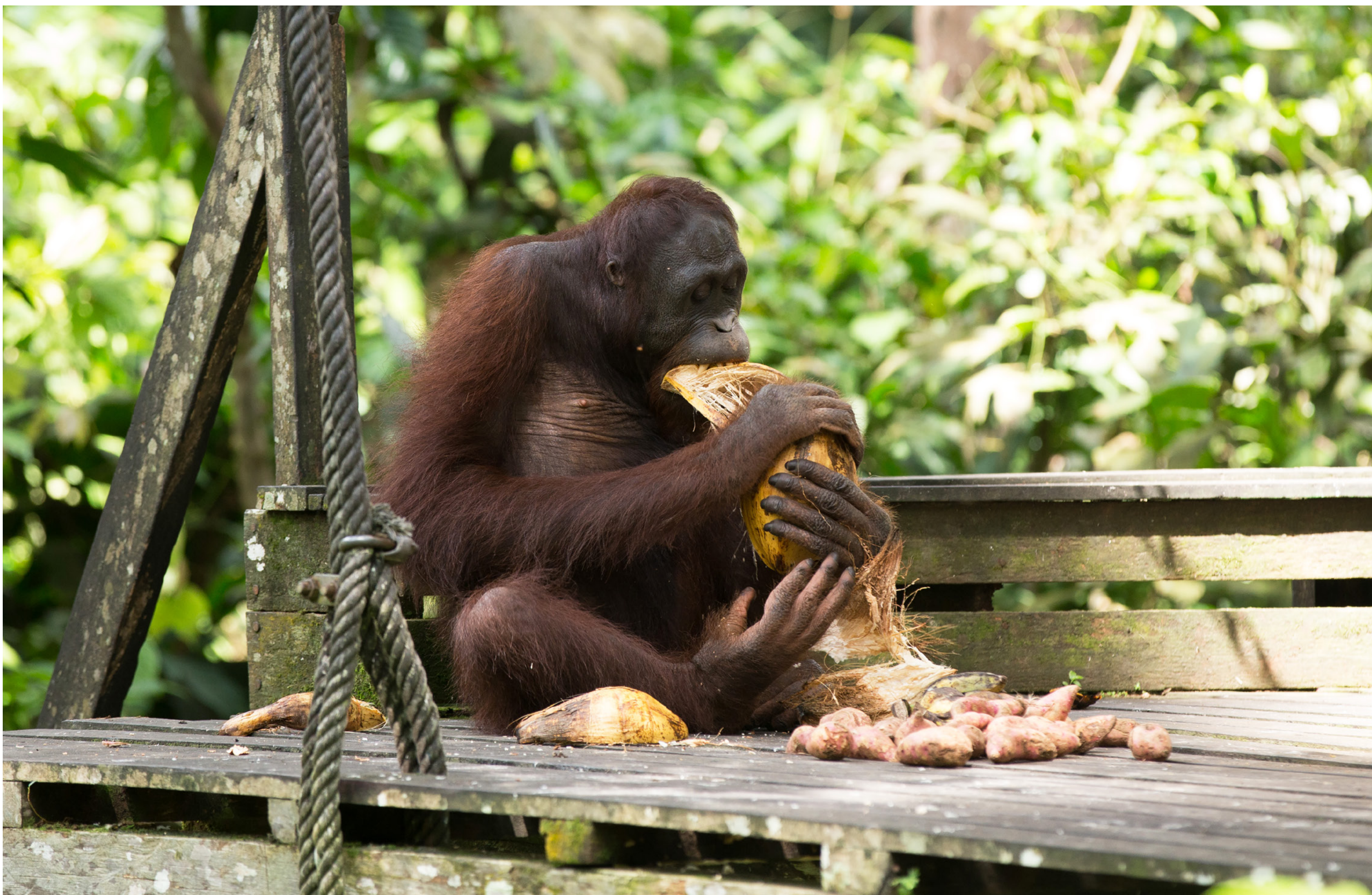

Foto: Liis Treimann / Postimees

Foto: Liis Treimann / Postimees

Palmiõli boikoteerimine ei ole lahendus, sest alternatiivid on sama kallid ja nõudlus ei vähene. Õnneks on aga järjest enam ettevõtteid, kes toodavad, tarnivad ja kasutavad palmiõli nii, et põlismetsad ei hävi ning loomade ja inimeste õigusi austatakse. Neil ettevõtetel on ka sellekohane sertifikaat ja märgis.

2008. aastast on kasutusel märgis Certified Sustainable Palm Oil (CSPO), mille nõudmisi tuleb ettevõtetal täita, et toota ja tarnida sertifitseeritud säästlikku palmiõli. Olulisim kriteerium on piirata ohustatud ökosüsteemide, ohustatud liikide elupaikade ning põlismetsade hävitamist. CSPO sertifitseeritud palmiõli moodustas 19% aastal 2020 kogutoodangust.

Hea uudis on see, et saame ise palju ära teha, et olukord muutuks paremaks. Tuleb häälkalt nõuda inimõiguste rikkumiste, keskkonnakahjude ja maaõiguste rikkumiste ning palmiõlist toodetud biokütuse tootmise lõpetamist. Seda survet saab avaldada EL-ile, meie valitsustele ja kauplusekettidele, kes palmiõli sisaldavaid tooteid sisse toovad ja kes saavad seada ka palmiõli tootmisele õiglasel tingimused ja survestada tootjaid, kes neid eiravad. Ja uuri, millist palmiõli kasutatakse Sinu tarbitud kaupades.

Tekstid on koostanud Kristina Mänd ja koostamisel on kasutatud materjale ajakirjanik Hanna-Hulda Reinkorti artiklist „Palmiõli jälil Malaisias ja Indoneesias“ (ilmunud Postimehes, 17.04.2017).